

Integrating Ethics in Educational Administration to Enhance Student and Social Quality

Naitawan Kamhom^{1*}

¹ *Doctor of Philosophy Program in Educational Administration, Thongsuk College, Thailand*

* *Corresponding author. E-mail: ntawan@hotmail.com*

Abstract

Ethics is a fundamental aspect of human and social development, encompassing both internal and external dimensions. The internal dimension refers to personal qualities such as thoughts, attitudes, and behaviors that reflect moral values, while the external dimension involves rules and regulations established by society to guide conduct. The structure of ethics instruction resembles general education, including goal setting, learning activities, and assessment, but emphasizes moral outcomes and practical application. In the Thai educational context, ethics education has evolved from focusing on Buddhist precepts and rote memorization to fostering moral character, desirable traits, and responsible citizenship. Contemporary approaches align with behavioral science, emphasizing the integration of knowledge, attitudes, behaviors, and moral reasoning. Embedding ethics into educational administration is therefore essential not only for developing individual learners but also for cultivating ethical and responsible citizens who contribute to social sustainability.

Keywords: Ethics, Educational Administration, Learner Quality, Integration

การบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสังคม

ในตะวัน กำหอม^{1*}

¹ *หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยทองสุข*

^{*} *Corresponding author. E-mail: : ntawan@hotmail.com*

บทคัดย่อ

จริยธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนามนุษย์และสังคม โดยสามารถพิจารณาได้ 2 มิติ ได้แก่ มิติภายในที่สะท้อนคุณลักษณะทางจิต ความคิด เจตคติ และพฤติกรรมที่แสดงถึงความดีงาม และมิติภายนอกซึ่งหมายถึงกฎเกณฑ์และระเบียบที่สังคมกำหนดเพื่อกำกับพฤติกรรมของบุคคล กระบวนการเรียนการสอนด้านจริยธรรมมีโครงสร้างคล้ายกับการจัดการเรียนการสอนทั่วไป คือการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล แต่เน้นผลลัพธ์เชิงคุณธรรมและการปฏิบัติจริง สำหรับประเทศไทย การจัดการเรียนการสอนจริยธรรมมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การเน้นพระธรรมวินัยและการท่องจำในอดีต จนถึงการพัฒนาคุณลักษณะนิสัย คุณธรรม และบทบาทความเป็นพลเมืองที่ดีในปัจจุบัน แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ เจตคติ พฤติกรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรม การบูรณาการจริยธรรมเข้ากับการบริหารสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อันจะนำไปสู่การสร้างพลเมืองคุณภาพที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: จริยธรรม, การบริหารสถานศึกษา, คุณภาพผู้เรียน, การบูรณาการ

บทนำ

จริยธรรม (Ethics) หมายถึงหลักการหรือแนวทางที่ชี้แนะให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องและดีต่อสังคม โดยมีความสัมพันธ์กับค่านิยมและมาตรฐานทางศีลธรรมที่สังคมยอมรับ การมีจริยธรรมจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงพฤติกรรมที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีเจตนา ความคิด และความรู้สึกที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม (ในตะวัน กำหอม, 2568; Frankena, 1973) ในมิติของการบริหารสถานศึกษา จริยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาต้องให้ความสำคัญ เนื่องจาก การปลูกฝังและสั่งสอนจริยธรรมแก่ผู้เรียนเป็นหนึ่งในพันธกิจหลักของสถานศึกษาในการพัฒนาคนที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม กระบวนการเรียนการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การดำเนินการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล (สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, 2522) ซึ่งทั้งหมดนี้เชื่อมโยงกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด การกำหนดจุดมุ่งหมายถือเป็นแนวทางสำคัญที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์และนโยบายของสถานศึกษา การดำเนินการเรียนการสอนต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ส่วนการวัดผลและประเมินผลต้องถูกออกแบบให้สามารถสะท้อนคุณภาพของผู้เรียนได้รอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม

สำหรับการจัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรมโดยเฉพาะ โกศล มีคุณ (2532) อธิบายว่าเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปในลักษณะเดียวกับวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ ต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผล แต่สิ่งที่แตกต่างคือสาระสำคัญของเนื้อหาและเป้าหมายของการวัด

และประเมินผลจะเน้นไปที่คุณธรรมและพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้เรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อกำหนดจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้น บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาคือการกำหนดนโยบายเชิงจริยธรรม สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างระบบการประเมินผลที่สะท้อนความก้าวหน้าทางจริยธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป การบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพต้องสามารถบูรณาการการจัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรมเข้าไว้ในทุกมิติ ไม่เพียงเพื่อพัฒนาความรู้ แต่ยังเพื่อสร้างพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืนในสังคม (Noddings, 2002)

ความหมายของจริยธรรม

แม้ว่าจริยธรรมจะเป็นสิ่งที่ทุกคนคุ้นเคย แต่การนิยามกลับแตกต่างกันไปตามมุมมองของศาสตร์ต่าง ๆ เช่น พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525:217) อธิบายว่า “จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรม กฏศีลธรรม” พินิจ รัตนกุล (2522:116) นักปรัชญา มองว่าจริยธรรมคือการตัดสินคุณค่าของพฤติกรรมว่า “สมควร-ไม่สมควร” หรือ “ดี-ไม่ดี” John Dewey (อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, 2522:20) นักการศึกษา มองว่าจริยธรรมคือเขาวนปัญญาทางสังคมที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวและควบคุมตนเองให้สอดคล้องกับสังคม Brown (อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2568 :411-412) นักจิตวิทยา ให้ความหมายว่าเป็นระบบกฎเกณฑ์ที่ใช้แยกแยะสิ่งที่ถูกต้องจากสิ่งที่ผิด ดวงเดือน พันธุมนาวิ (2524:2) นักจิตวิทยาสังคม มองว่าจริยธรรมเป็นลักษณะและพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ส่งเสริม และถือว่าเหมาะสม ตรงข้ามกับพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับและลงโทษ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2522:21) ให้นิยามว่าเป็น “เส้นบรรทัดและเครื่องล้อมกลาให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ อย่างมีกติกา”

จากแนวคิดเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมมี 2 มิติสำคัญคือ (1) คุณลักษณะภายใน เช่น ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สะท้อนความดีงาม และ (2) กฎเกณฑ์ภายนอกที่สังคมกำหนดเพื่อควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม ทั้งสองมิติจึงเป็นฐานสำคัญในการกำหนดแนวทางวัดและพัฒนาจริยธรรมของบุคคล (Frankena, 1973; ในตะวัน กำหอม, 2568)

ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม (เพียเจท์-โคลเบอร์ก)

1. แนวคิดของเพียเจท์ (Piaget, 1932; 1950; 1952; Piaget & Inhelder, 1958)

เพียเจท์เป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยมองว่า พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development) เป็นสำคัญ เขาแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นก่อนจริยธรรม (0-2 ปี) ขั้นยึดคำสั่ง (2-8 ปี) → เชื้อฟังผู้ใหญ่ ขั้นยึดหลักแห่งตน (8 ปีขึ้นไป) → พัฒนาหลักภายในและเริ่มตัดสินใจด้วยเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการสติปัญญา 4 ขั้น คือ การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส-การเคลื่อนไหว, การคิดก่อนปฏิบัติ, การคิดเชิงรูปธรรม และการคิดเชิงนามธรรม (Spencer, 1970; Piaget, 1950; 1952; Piaget & Inhelder, 1958)

นอกจากนี้ มีการวิจัยสนับสนุน เช่น Abel (1941), Boehm (1962, 1967), Durkin (1959), Johnson (1962), MacRae (1954) และ Krebs (1965) พบว่าสติปัญญามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (Lickona, 1976 อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2568)

2. แนวคิดของโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1958; 1976)

โคลเบอร์กต่อยอดจากเพียเจท์ โดยเสนอว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมมีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนยาวนานกว่า และจำแนกเป็น 3 ระดับ 6 ชั้น (Sprinthall, 1977) ได้แก่

ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี)

1. หลบหลีกการถูกลงโทษ (2-7 ปี)
2. แสวงหารางวัล (7-10 ปี)

ระดับที่ 2 ตามกฎเกณฑ์ (10-16 ปี)

3. ทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (7-10 ปี)
4. ทำตามหน้าที่ทางสังคม (10-16 ปี)

ระดับที่ 3: เหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)

5. ทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป)
6. ยึดอุดมคติสากล (วัยผู้ใหญ่)

ผลวิจัยทั้งในต่างประเทศและไทย เช่น วิเชียร ทองนุช (2521) และ วิรัช จาบถนอม (2520) พบว่า สติปัญญามีอิทธิพลต่อการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แต่ไม่ใช่ปัจจัยเดียว ยังต้องอาศัย ประสบการณ์ทางสังคม และการสวมบทบาททางสังคม (Social Role Taking) เพื่อกระตุ้นการพัฒนาจริยธรรม (Selman & Damon, 1975; Hoffman, 1977)

จะเห็นได้ว่า เพียเจท์และโคลเบอร์กต่างเห็นพ้องว่า สติปัญญาและการคิด เป็นปัจจัยสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรม อย่างไรก็ตาม สติปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องอาศัยประสบการณ์ทางสังคม และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Piaget, 1932; Kohlberg, 1958, 1976) โคลเบอร์กได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดให้เป็นระบบมากขึ้น โดยอธิบายขั้นตอนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างละเอียด ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

ดังนั้น ทฤษฎีนี้เน้นว่า การพัฒนาจริยธรรมต้องอาศัยทั้งพัฒนาการทางสติปัญญา และการเรียนรู้ทางสังคมควบคู่กัน

การบูรณาการจริยธรรมในบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องบูรณาการจริยธรรมในทุกมิติของการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ คือ ผู้บริหารต้องวางนโยบายที่เน้นคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นเป้าหมายหลัก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522)

2. การจัดการเรียนการสอน คือ ครูและบุคลากรควรออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่บูรณาการจริยธรรมเข้ากับความรู้ในวิชาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม (สมบุญ ศาลยาชีวิน, 2522)

3. การประเมินผลผู้เรียน คือ ระบบการประเมินไม่ควรเน้นเฉพาะความรู้เชิงวิชาการ แต่ต้องสะท้อนพฤติกรรมด้านคุณธรรม เช่น ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ (Noddings, 2002)

4. การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียน คือ ผู้บริหารควรสร้างบรรยากาศและค่านิยมองค์กรที่สนับสนุนคุณธรรม เช่น การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และการเคารพซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า การบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาไม่เพียงช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ แต่ยังสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และส่งเสริมสังคมให้มีความยั่งยืน

จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนจริยธรรมในระบบการศึกษาของไทย

1. สมัยการศึกษาแบบโบราณ
 - 1.1 เน้นพระธรรมวินัย คำสอนทางพระพุทธศาสนา และกริยามารยาท
 - 1.2 วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา พระสงฆ์เป็นผู้สอน
 - 1.3 จุดมุ่งหมาย ให้ผู้เรียนซึมซับหลักธรรมและแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2516)
2. สมัยที่เริ่มมีการศึกษาเป็นระบบ
 - 2.1 เริ่มตั้งโรงเรียนหลวงในสมัยรัชกาลที่ 5
 - 2.2 เน้นการปลูกฝัง “ธรรมะในใจ” ความซื่อสัตย์สุจริต และความกตัญญู
 - 2.3 จุดมุ่งหมาย สร้างเยาวชนที่มีคุณธรรมและรักษาระเบียบสังคม (วศินสรากร, 2519; สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, 2514)
3. สมัยตั้งกระทรวงธรรมการและมีหลักสูตรชัดเจน (พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา)
 - 3.1 หลักสูตร พ.ศ. 2438, 2448, 2480, 2491 และ 2498 เริ่มกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาเฉพาะด้านจริยธรรม
 - 3.2 เน้นการเรียนรู้ศีล 5 ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และบทบาทหน้าที่พลเมือง
 - 3.3 จุดมุ่งหมาย คือ เสริมสร้างคุณลักษณะด้านคุณธรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย (โกศล มีคุณ, 2532; กระทรวงศึกษาธิการ, 2491)
4. สมัยหลักสูตร พ.ศ. 2503
 - 4.1 มีการกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงระบบชัดเจน แบ่งเป็น พุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
 - 4.2 เน้นการพัฒนาตน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และการเคารพสิทธิ
 - 4.3 จุดมุ่งหมาย คือ ปลูกฝังคุณธรรม ความเป็นพลเมืองดี และการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555)
5. สมัยหลักสูตรปัจจุบัน (พ.ศ. 2521 – ปัจจุบัน)
 - 5.1 หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เน้นคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 - 5.2 ระดับประถม คือ ควบคุม กาย วาจา ใจ มีความรับผิดชอบต่อสังคม และพัฒนาคุณลักษณะ เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความยุติธรรม
 - 5.3 ระดับมัธยม คือ เน้นวินัยในตนเอง เคารพกฎหมาย รับผิดชอบต่อสังคม เสียสละ และแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555)

การบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสังคม

1. ระดับบุคคล คือ สร้างผู้เรียนที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อสังคม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ

2. ระดับสถาบันการศึกษา คือ ใช้จริยธรรมเป็นกรอบการบริหารจัดการสถานศึกษา เช่น การปลูกฝังวินัย ความเสียสละ และจิตสาธารณะ
3. ระดับสังคม คือ พัฒนาพลเมืองที่มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เคารพสิทธิผู้อื่น และมีความพร้อมในการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

สาระเชิงการบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการสอนจริยธรรมตามนักวัดผล
สงบ ลักษณะ (2525) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) คือ ความรู้ ความเข้าใจ หลักการเชิงจริยธรรม จิตพิสัย (Affective Domain) คือ การซาบซึ้ง เจตคติ และค่านิยมที่ดีงาม และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) คือ การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมและปฏิบัติได้จริง แนวคิดนี้สอดคล้องกับ โซติ เพชรชื่น (2524) และระบบ Taxonomy ของบลูม (Bloom & Others) ที่มุ่งพัฒนาองค์รวมของผู้เรียน (Bloom et al., 1956)
2. แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม” ดวงเดือน พันธมนาวิน (2531) เสนอว่าจริยธรรมของคนไทยมีโครงสร้างเหมือนต้นไม้ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) ดอกและผล คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น การทำดี ละเว้นชั่ว ขยันหมั่นเพียร และการเป็นพลเมืองดี 2) ลำต้น คือ จิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม, การมุ่งอนาคตและควบคุมตนเอง, ความเชื่ออำนาจในตน, แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์, เจตคติและค่านิยม 3) รากแก้ว คือ ปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ สติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิต
3. การบูรณาการในบริหารสถานศึกษา
 - 3.1 ระดับผู้เรียน คือ พัฒนาผู้เรียนให้มีครบทั้ง 3 มิติ: ความรู้เชิงจริยธรรม (คิด), เจตคติที่ดี (รู้สึก), และพฤติกรรมที่เหมาะสม (ทำได้จริง)
 - 3.2 ระดับครูและผู้บริหาร คือ กำหนดนโยบายและกิจกรรมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะทั้ง 8 ประการในทฤษฎีต้นไม้ เช่น การสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการพัฒนาการคิดเชิงจริยธรรม
 - 3.3 ระดับสังคม คือ โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างพลเมืองดี มีวินัย รับผิดชอบต่อสังคม และมีจริยธรรมสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย
4. ผลต่อการวัดและประเมินผล
 - 4.1 การกำหนดคุณลักษณะเป้าหมายชัดเจน ช่วยให้ครูสามารถเลือกและสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมได้แม่นยำ
 - 4.2 ส่งผลให้การประเมินผลด้านคุณธรรมของผู้เรียนมีความน่าเชื่อถือและนำไปพัฒนาต่อได้จริง

การบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสังคม

จากสาระเชิงการบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสังคมจากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความหมายและกระบวนการเรียนการสอนด้านจริยธรรม สามารถสรุปได้ว่าจริยธรรมมี 2 มิติหลัก คือ 1) จริยธรรมในฐานะคุณลักษณะทางจิต อันเป็นเหตุให้บุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมที่ดีงามและละเว้นจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ 2) จริยธรรมในฐานะกฎเกณฑ์หรือระเบียบภายนอก ที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางที่สังคมต้องการ (สงบ ลักษณะ, 2525; ดวงเดือน

พันธุมนาวิน., 2531) โดยกระบวนการเรียนการสอนด้านจริยธรรม จะมีลักษณะเช่นเดียวกับการเรียนการสอนทั่วไป ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ซึ่งต้องเชื่อมโยงและดำเนินไปอย่างมีคุณภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Bloom et al., 1956) จากการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมของไทยในอดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนผ่านหลายระยะ ตั้งแต่การเน้นพระธรรมวินัยและการท่องจำธรรมะ → สู่การปลูกฝังคุณธรรม นิสัย ความประพฤติ → การรู้จักหน้าที่ทางสังคม → จนถึงการพัฒนาเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมสมัยใหม่ (โชติ เพชรชื่น, 2524) ซึ่งแนวโน้มปัจจุบันสอดคล้องกับ แนวคิดของนักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ เจตคติ พฤติกรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรม หากผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบูรณาการจริยธรรมเข้ากับการบริหารจัดการโรงเรียน จะทำให้เกิดพลังในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนใน 4 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ความรู้เชิงจริยธรรม คือ เข้าใจหลักการและเหตุผลทางจริยธรรม มิติที่ 2 เจตคติเชิงจริยธรรม คือ มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อความถูกต้อง มิติที่ 3 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ สามารถปฏิบัติตามหลักจริยธรรมได้จริง และมิติที่ 4 เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ มีทักษะการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเชิงจริยธรรม สิ่งเหล่านี้จะเป็นฐานสำคัญของการสร้าง พลเมืองคุณภาพ ที่ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง แต่ยังต่อการพัฒนาสังคมไทยโดยรวม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2531)

จากการศึกษามีข้อค้นพบสำคัญ คือ “จริยธรรม” มีความหมายและการตีความที่หลากหลาย แต่สามารถสรุปได้เป็น 2 มิติหลัก ได้แก่ 1) จริยธรรมในฐานะคุณลักษณะภายในของบุคคล เช่น ความคิด เจตคติ และพฤติกรรมที่สะท้อนความดีงาม (พิณีจ รัตนกุล, 2522; ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524) 1) จริยธรรมในฐานะกฎเกณฑ์หรือระเบียบภายนอกที่สังคมกำหนดเพื่อกำกับพฤติกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) เมื่อพิจารณากระบวนการเรียนการสอนจริยธรรม พบว่าโครงสร้างสำคัญเหมือนกับการจัดการเรียนการสอนทั่วไป คือ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดการกระบวนการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล แต่เน้นไปที่คุณธรรมและการปฏิบัติจริง (สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน, 2522; Bloom et al., 1956) นอกจากนี้ การศึกษาพัฒนาการเรียนการสอนจริยธรรมของไทย พบว่าในอดีตเน้นพระธรรมวินัยและการท่องจำ แต่ปัจจุบันเน้นการสร้างคุณลักษณะนิสัย คุณธรรม และบทบาทความเป็นพลเมืองที่ดี (โชติ เพชรชื่น, 2524; กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายเชิงจริยธรรม อย่างชัดเจนเพื่อเป็นทิศทางหลักของสถานศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนควร บูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาอื่น ๆ ไม่แยกเป็นเพียงรายวิชาเดียว การประเมินผลผู้เรียนต้องสะท้อนทั้ง ความรู้ เจตคติ พฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรม เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม

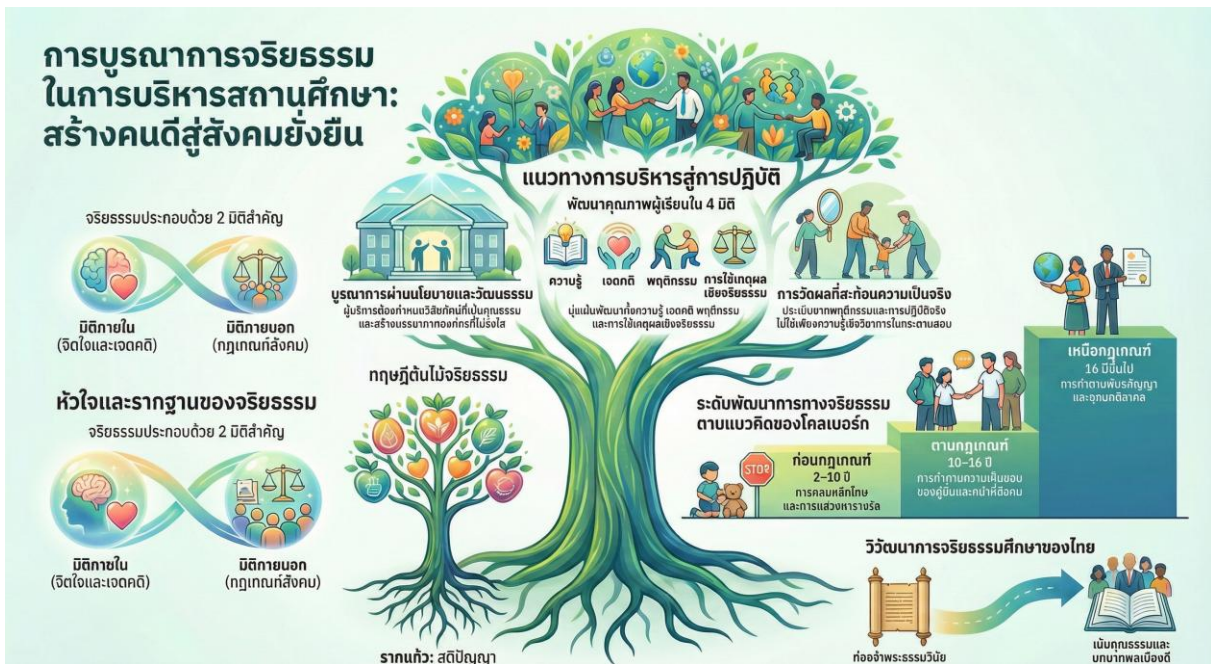
อย่างไรก็ดี มีข้อเสนอแนะสำคัญที่ผู้บริหารควรตระหนัก เช่น ควรพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิดเชิงจริยธรรม (moral reasoning) เนื่องจากเป็นด้านที่ยังให้ความสำคัญน้อยเมื่อเทียบกับด้านพฤติกรรมและคุณธรรมทั่วไป มีการอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการด้านจริยธรรม สถานศึกษาควรมีการวัดและประเมินผลจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกตพฤติกรรม การประเมินตนเอง และการประเมินจากเพื่อนร่วมชั้น ในขณะที่เดียวกันภาครัฐควรสนับสนุนทรัพยากรและกำหนดมาตรฐานกลางในการปลูกฝังและประเมินผลด้านจริยธรรมของผู้เรียน จะเห็นได้ว่าการบูรณาการจริยธรรมในบริหารสถานศึกษาไม่เพียงเป็นการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่ผู้เรียน แต่ยังเป็นกระบวนการสร้าง พลเมืองคุณภาพ ที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อน

สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน การบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นจริยธรรมจึงมิใช่เพียงการจัดการศึกษา แต่เป็นการสร้างอนาคตของชาติและสังคมโดยรวม

บทสรุป

การบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาที่ยั่งยืน มีประเด็นสำคัญ 3 ประการ คือ **ประการแรก** การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์จากวิชาจริยธรรมสู่การบริหารจริยธรรมแบบองค์รวม จริยธรรมไม่ใช่เพียงแค่วิชาที่เน้นการท่องจำเหมือนในอดีต แต่ต้องเป็น "กรอบการบริหารจัดการสถานศึกษา" ที่ผู้บริหารต้องบูรณาการเข้ากับนโยบาย วิสัยทัศน์ และวัฒนธรรมโรงเรียน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมคุณธรรมให้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ **ประการที่สอง** ตัวแบบผลลัพธ์คุณภาพผู้เรียน 4 มิติ (The 4-Dimensional Moral Framework) การพัฒนาผู้เรียนที่สมบูรณ์ต้องไม่ได้มีเพียงแค่พฤติกรรมที่แสดงออก แต่ต้องประกอบด้วย 4 ส่วนที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ความรู้เชิงจริยธรรม (เข้าใจหลักการ) เจตคติเชิงจริยธรรม (เห็นคุณค่า) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม (ปฏิบัติจริง) และเหตุผลเชิงจริยธรรม (การคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ) และประการสุดท้าย **การประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ในงานบริหาร** โดยประยุกต์จากทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะมาเป็นฐานในการกำหนดนโยบายบริหาร โดยมองว่าการพัฒนารากแก้ว (สติปัญญา และสุขภาพจิต) และลำต้น (จิตลักษณะ) เป็นหน้าที่ของการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดดอกผลคือพฤติกรรมจริยธรรมที่ยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบูรณาการจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กรมศึกษาธิการ. (2438). *หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2438*. กรมศึกษาธิการ.
กระทรวงศึกษาธิการ. (2491). *หลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. 2491*. โรงพิมพ์คุรุสภา.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *พัฒนาการหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- โกศล มีคุณ. (2532ก). *การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของไทย*. ไทยวัฒนาพานิช.
- โกศล มีคุณ. (2532ข). *การสอนจริยธรรม: แนวทางและกระบวนการ*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชติ เพชรชื่น. (2524). *การฝึกอบรมและการพัฒนาจริยธรรม*. โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน พันขุนนางวิน (2531). “ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย: การวิจัยและประยุกต์” ใน *สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ (บรรณาธิการ), ประมวล บทความวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์* (หน้า 12 - 28). กรุงเทพฯ เอกสารฉบับพิเศษในวันครบรอบปีที่ 33 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
- ดวงเดือน พันขุนนางวิน. (2524). *จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- โนตะวัน กำหอม. (2568). *การวัดจริยธรรมกับการศึกษา*. สำนักพิมพ์สยามจุลมลพ.
- พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. ราชบัณฑิตยสถาน.
- พินิจ รัตนกุล. (2522). “จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ทศนะของนักปรัชญา” ใน *คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (บรรณาธิการ), จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน* (หน้า 115 - 142). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา
- รววิทย์ วคินสรากร. (2519). *การศึกษาของไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- วิเชียร ทองนุช. (2521). "ข้อเปรียบเทียบการคิดให้เหตุผลตามหลักการอนุรักษ์ และการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดู และภูมิหลังทางสังคมแตกต่างกัน" *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- วิรัช จาบถนอม. (2520). *เปรียบเทียบการคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์และการคิดหาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับอายุ 13 และ 15 ปี ในกรุงเทพมหานครและชนบท*. ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2526). *การปฏิบัติการศึกษาศูนย์รัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- สงบ ลักษณะ. (ม.ป.ป.). *การวัดผลและประเมินผลจริยธรรมไทย*, เอกสารอัดสำเนา
- สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน. (2522). “จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน”.ใน *คณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (บรรณาธิการ), จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2522). *รายงานการสัมมนาเรื่องจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2514). “อุดมคติทางการศึกษาของไทย ใน โครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (บรรณาธิการ), *วรรณไวทยาการ ชุดการศึกษา* (หน้า 25 - 67). กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- Abel, T. M. (1941). The relation of intelligence to moral judgment in the case of retarded adolescents. *The American Journal of Psychology*, 54(1), 37-59.
<https://doi.org/10.2307/1417790>
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. Handbook I: Cognitive domain. David McKay.

- Boehm, L. (1962). The development of conscience: A comparison of American children of different mental ages. *Child Development*, 33(3), 575–590.
<https://doi.org/10.2307/1126654>
- Brown, L. B. (Ed.). (1973). *Ideology and social psychology: Extremism, liberty and democracy*. Penguin Books.
- Durkin, D. (1959). Children's concepts of justice: A further comparison with the Piaget data. *The Journal of Educational Research*, 52(7), 252–257.
- Frankena, W. K. (1973). *Ethics* (2nd ed.). Prentice-Hall.
- Hoffman, M. L. (1977). Moral internalization: Current theory and research. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 10, pp. 233–271). Academic Press.
- Johnson, R. C. (1962). A study of children's moral judgments. *Child Development*, 33(2), 327–354. <https://doi.org/10.2307/1126449>
- Keasey, C. B. (1975). Implications of cognitive development for moral reasoning. In D. J. DePalma & J. M. Foley (Eds.), *Moral development: Current theory and research* (pp. 39–56). Lawrence Erlbaum Associates.
- Kohlberg, L. (1958). *The development of modes of moral thinking and choice in the years 10 to 16* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Chicago.
- Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach. In T. Lickona (Ed.), *Moral development and behavior: Theory, research, and social issues* (pp. 31–53). Holt, Rinehart and Winston.
- Krebs, R. L. (1967). Relations between moral judgment and psychometric intelligence. *Developmental Psychology*, 1(6, Pt.1), 748.
- Lickona, T. (Ed.). (1976). *Moral development and behavior: Theory, research, and social issues*. Holt, Rinehart and Winston.
- MacRae, D., Jr. (1954). A test of Piaget's theories of moral development. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 49(1), 14–18. <https://doi.org/10.1037/h0058869>
- Noddings, N. (2002). *Educating moral people: A caring alternative to character education*. Teachers College Press.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child*. Harcourt, Brace.
- Piaget, J. (1952). *The psychology of intelligence*. Routledge. (Original work published 1950)
- Piaget, J., & Inhelder, B. (1958). *The growth of logical thinking from childhood to adolescence: An essay on the construction of formal operational structures*. Basic Books.
- Selman, R. L., & Damon, W. (1975). The development of social-cognitive categories in early childhood. *Child Development*, 46(3), 724–731. <https://doi.org/10.2307/1128574>
- Spencer, K. (1970). *Piaget's theory of cognitive development*. McGraw-Hill.
- Sprinthall, N. A., & Sprinthall, R. C. (1977). *Educational psychology: A developmental approach* (2nd ed.). Addison-Wesley.